AİHM'DE GÖRÜLEN DAVALARDA ÜÇÜNCÜ TARAFLARIN MÜDAHİL OLMASI

THIRD PARTY INTERVENTIONS BEFORE THE ECTHR

A. Füsun ARSAVA*

Özet: Ulusal mahkemelerde olduğu gibi AİHM'de görülen davalarda da müdahil olma olanağı bulunmaktadır. AİHM Usul Tüzüğü müdahil olma prosedürünü ve kimlerin davaya müdahil olabileceğini düzenlemektedir. AİHM Usul Tüzüğü müdahil olma kriteri olarak "etkilenme" ölçütünü esas almaktadır. Makalede AİHM Usul Tüzüğü'nün öngördüğü düzenlemeler yanı sıra, Tüzüğün eleştiri konusu eksikliklerine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: AİHM Usul Tüzüğü, Müdahil Olma Kriteri, Etkilenme Ölçütü, Re'sen Müdahil Edilme, Talep Üzerine Müdahil Olma

Abstract: The European Court of Human Rights has liberal policy as regards granting leave to third party interveners. Rules of the Court which regulates third party interventions provides that the request for leave to intervene by the Third Party must be "duly reasoned". The aim of the article is to draw attention to the regulations stipulated by the Rules of the Court and the shortcomings of the Rules that are subject to criticism.

Keywords: Rules of the Court, Criteria for Third Party Interventions, Duly Reasoned, Ex Officio Intervention, Request of Intervention

GİRİŞ

Uluslararası mahkemelerde ulusal mahkemelerde olduğu gibi dava büyük ölçüde, dava taraflarıyla sınırlı olarak görülmektedir. Bu saptama uluslararası insan hakları mahkemeleri olarak çalışan Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi (IAGMR) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) için de geçerlidir. Bununla beraber bu mahkemelerde görülen davalara dava tarafları yanı sıra üçüncü kişi yahut kuruluşların da müdahil olması kabul edilmektedir. AİHS'nin

* Prof. Dr., Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Kamu Hukuku Anabilim Dalı, fusun.arsava@atilim.edu.tr, mahmutarsava@hotmail.com, ORCID: 0000-0003- 2275-7664, Makalenin Gönderim Tarihi: 12.10.2021, Kabul Tarihi: 12.10.2021

36. maddesine ve AİHM Usul Tüzüğü'nün 44. maddesine göre belli koşullar altında AİHM'de üçüncü kişiler bireysel başvuru prosedürüne müdahil olabilmektedir.

I- Davaya Müdahil Olma Prosedürü

Prosedüre müdahil olarak katılım AİHM'nin re'sen daveti yahut müdahil olmak isteyenin talebi ile gerçekleşmektedir. Müdahil olmanın ön koşulu bu bağlamda hakkında şikâyet yapılan devletin hükümetine AİHM'nin şikâyeti iletilmesidir. Dava tarafları dışındaki tüm AİHS tarafı devletler ve şikâyetçi pozisyonunda olmayan ilgili kişiler hukukun gereğinin yerine getirilmesi adına daire başkanının re'sen yaptığı davete istinaden davaya katılabilirler. Davaya talep üzerine katılma ise Usul Tüzüğü'nün gereklerini yerine getiren bir dilekçe ile gerçekleşmektedir. Bu dilekçelerin yeterli olarak gerekçelendirilmesi ve hakkında şikâyet yapılan devletin hükümetine şikâyetin iletilmesinden itibaren 12 hafta içinde yazılı olarak resmi dillerden birinde hazırlanarak mahkemeye sunulması gerekmektedir. Üçüncü kişilerin davaya müdahil olma uygulaması bu konuda AİHS'de henüz bir hukuki dayanağın bulunmadığı yetmişli yıllara gitmektedir. Young, James ve Webster davasında AİHM İngiliz Sendikası Trade Union Congress'in görüş vermesine izin vermiştir. Aynı şekilde Winterwerp davasında ilk kez birçok AİHS tarafı devlet Hollanda'ya karşı görüş bildirmiştir.[1]

AİHS metni üç tür müdahil olma durumu kabul etmektedir. AİHS'nin 36. madde, 1. fıkrası AİHS tarafı diğer devletlerin prosedüre katılımı için düzenleme öngörmektedir. Aynı maddenin 3. fıkrası Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin davaya katılımı için özel bir düzenleme içermektedir; 36. maddenin 2. fıkrası diğer üye devletler yanı sıra ilgili kişilerden söz etmektedir. Bu düzenlemeye büyük ölçüde AİHM'nin dört farklı müdahil olma uygulaması esas olmuştur. Bunlar, hakkında şikâyet yapılan devlet dışındaki AİHS tarafı devletler, uluslararası kuruluşlar ve organlar, sivil toplum kuruluşları ve ulusal seviyede görülen davada taraf olanlardır.

AİHS tarafı devletler dilekçe ile yahut AİHM'nin re'sen yaptığı davet üzerine davaya katılabilir. Başlangıçtan itibaren davaya taraf ol-

[1] EGMR, Young, James ve Webster/Grossbritannien, 7601/76, 7806/77, 13.08.1981, Z.8; EGMR, Winterwerp/Niederlande, 6301/77, 24.10.1979, Z.7

mayan AİHS tarafı devletler bakımından davaya müdahil olabilmek için iki olanak bulunmaktadır. Şikâyetçi, hakkında şikâyet yapılan devletin vatandaşı ise AİHS tarafı bu devlet başka bir koşul aranmaksızın AİHM'nin davaya bakan dairesine veya Büyük Daire'ye yazılı görüş verebilir ve duruşmaya katılabilir.[2] AİHM'nin Usul Tüzüğü'nün 44. md, 1. fıkra, b-bendine göre bu devletin görüş vermek istediğini bildirmesi yeterlidir ve AİHS tarafı bu devletin duruşmalara katılması bakımından herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Diğer üye devletler bakımından AİHS'nin 36. madde, 2. fıkrasındaki genel düzenleme geçerlidir. Bu çerçevede müdahil devlete yazılı görüş vermenin yahut (istisnai olarak) duruşmalara katılma olanağının verilmesi şeklen mahkeme başkanının (uygulamada daire başkanının) takdirine bırakılmıştır. AİHM'nin uygulaması müdahil devletler görüş bildirmek istedikleri takdirde mahkeme başkanının buna izin vermesi yönünde gelişmiştir.

Uluslararası kuruşların ve organlarının müdahil olma durumu müdahil olmanın bir başka örneğini vermektedir. Münferit organların yetkileri ve amacına göre müdahil olma farklı hedeflere hizmet etmektedir. Üye devletlerin müdahil olması durumunda olduğu gibi bu çerçevede de hukukun korunması ön planda yer almaktadır.[3] AİHM uluslararası kuruşları ve organlarını hukuki çözüme ulaşılmada yardım almak amacıyla re'sen davaya müdahil olarak davet etmektedir. AİHM bu çerçevede bilirkişi olarak Avrupa Konseyi'nin kurumlarını da kullanmaktadır. AİHM bu bakış açısı ile geçmişte birçok kez Avrupa Konseyi bünyesinde anayasa konusunda uzman komisyon olarak görev yapan Venedik Komisyonu'nu, hukuki sujeliği olmamasına ve verilecek karardan Venedik Komisyonu'nun etkilenme durumu bulunmamasına AİHS'nin 36. madde, 2. fıkrasında yer alan müdahil olma koşulları gerçekleşmemiş olmasına rağmen müdahil olarak davet etmiştir yahut onun müdahil olma talebini kabul etmiştir.[4]

---

2 AİHS md. 36, fık.1

3 (AB Komisyonu'nun müdahil olduğu dava için bknz.: EGMR, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda GC), 45036/98, 30.06.2005, Z.9

4 Venedik Komisyonu AİHS'nin 36. md., 2. fık. istinaden Balkan'larda insan hakları ihlâlleri ile ilgili iki davada görüş bildirmiştir. Bknz.: EGMR, Bijelić/Montenegro und Serbien, 11890/05, 28.04.2009; EGMR, Sedić und Finci/Bosnien und Herzogovina (GIC), 27996 und 34836/06, 22.12.2009

Avrupa Konseyi bünyesinde birkaç yıl önce oluşturulan İnsan Hakları Komiserliği de birçok kez re'sen yapılan davet üzerine AİHM'de görülen davalara katılmıştır. AİHS'nin 36. madde, 3. fıkrasına göre İnsan Hakları Komiseri davanın görüldüğü daire yahut Büyük Daireye davayla ilgili görüş verebilir ve duruşmalara katılabilir. İnsan Hakları Komiseri bu düzenleme ile vatandaşı tarafından dava açılan devlet gibi davaya müdahil olma olanağı elde etmiştir.[5] AB'nin AİHS'ne katılımı söz konusu olduğu takdirde (Lizbon Sözleşmesi'nde öngörülen düzenlemeye istinaden) AB'nin AİHM'de görülen davalara AİHS'de yer alan hukuk düzeninin korunması amacı ışığında müdahil olması mümkün olacaktır. AB'nin AİHS'ne katılımı, AİHS bağlamında insan haklarının korunmasına ilişkin Birlik çıkarlarının ve AİHS tarafı devletlerin çıkarlarının örtüşmesini temin edecektir.[6]

Üçüncü taraf olarak davaya müdahil olan uluslararası örgütler de AİHM'de görülen davalara aynı misyonlarla katılmaktadır. BM organları ile Avrupa Konseyi organları ve kurumlarının AİHM'de müdahil olmaları bu tabloyu yansıtmaktadır. Bu kuruluşlar ve organlar davaya kendi çıkarlarını temsil için değil, AİHM'nin karar oluşturmasında hukuki yardım anlamında bilirkişi işlevi görmek için müdahil olmaktadır. Önem taşıyan sorunlarla bağlantılı olarak genel yahut belli insan haklarını koruma amacına sahip sivil toplum kuruluşları da dilekçe yolu ile yahut AİHM'nin re'sen davet üzerine AİHM'de görülen davalarda müdahil olabilmektedir.[7] Sivil toplum örgütleri öncelikle genel olarak insan haklarının yorumu ve saptanması bağlamında insan haklarını koruma uygulamasına katkı sağlamaktadır. Şikâyetçilerin desteklenmesi de büyük ölçüde müdahil olan sivil toplum kuruluşunun amaçlarından biridir. İnsan hakları odaklı çalışan sivil toplum örgütleri aynı zamanda Uluslararası Hukuk'un geliştirilmesi, bağış yapılmasını

---

5 Laurence Burgorgue-Larsen, "Les interventions éclairées devant la Cour européenne des droits de l'homme ou le rôle stratégique des amici curiae (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde görülen davalara müdahil olma- amicus curiae'nin stratejik rolü)", Prof. Dr. Jean Paul Costa için Armağan, IJBF, 2012, Berlin/Munich Vol.33, s.67-82, De Gruyter,

6 Walter Obwexer, "Der Beitritt der EU zur EMRK: Rechtsgrundlagen, Rechtsfragen und Rechtsfolgen", EuR 2012, Heft 2, s.115 vd.

7 Karner davasında ILGA-Europe'un (European Region of the International Lesbian and Gay Association) davaya müdahil olmasına izin verilmiştir; EGMR, Karner/Österreich, 40016/98, 24.07.2003, Z.8

sağlamak, insan hakları alanında kamuoyunun dikkatini çekmek gibi amaçlar takip etmektedir. Uluslararası mahkemelerde müdahil olmak sivil toplum kuruluşlarının amaçlarına erişmeye matuf stratejilerinin önemli bir parçasıdır.[8]

Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının müdahil olduğu davalardan en bilineni çok sayıda müdahilin yer aldığı Büyük Daire'de görülen Lautsi-İtalya davasıdır.[9] Bu davada Avrupa Parlamentosu'nun 33 üyesi, Yunanistan'ın Helsinki monitörü (gözlemcisi), düşünce özgürlüğü ile ilgili bir İtalyan sivil toplum kuruluşu, Hukuk ve Adalet İçin Avrupa Merkezi,[10] Eurojuris, Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Interrights ve Human Rights Watch, AİHS tarafı 10 devlet şikâyetçi aleyhine müdahil olarak katılmıştır.[11] Duruşmada dokuz AİHS tarafı devlet temsil edilmiş, bunlardan bir kısmı duruşmada savunma yapmıştır. Wasmuth-Almanya davasında şikâyetçi kilise vergisinin alınmasını AİHS'nin 8. maddesinin ihlâli olarak ileri sürmüştür. Bu davada da şikâyetçi aleyhine Almanya Protestan Kilisesi ve Alman Diözesen Kuruluşu müdahil olarak davaya katılmıştır.[12]

İç hukukta görülen davanın taraflarının AİHM'de görülen davada müdahil olması gerek usul hukukunda gerekse AİHM uygulamasında tatmin edici bir görüntü vermemektedir. Bireysel başvuru öncesi iç hukukta görülen davada bu kişiler genellikle bireysel başvuru yapan şikâyetçinin hasmıdır. Bu kişilerin yerine AİHM'de bu kişileri temsil eden ulusal kuruluşlar davada müdahil olmaktadır.[13] İç hukuk açısından bu kişilerin davaya müdahil olması doğal olarak kabul edilirken, Uluslararası Hukuk açısından bu kuruluşların müdahil olması uygulamada eleştiri konusu olmaktadır.

---

8 Laura van den Eynde, "An Empirical Look at the Amicus Curiae Practıce of Human Rights Ngos before the European Court of Human Rights" bknz.: Wolfgang Benedek et al (Hrsg.), European Yearbook on Human Rights 2011, Vol.11, s.539, Intersential Publishers

9 EGMR, Lautsi et al/Italien (GK), 30814/06, 18 03.2011

10 European Center for Law and Justice

11 Ermenistan, Bulgaristan, Kıbrıs Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Yunanistan, Litvanya, Malta, Monaco, Romanya ve San Marino

12 EGMR, Wasmuth/Deutschland, 12884/03, 17.02.2011

13 von Hannover davasında, Dergi Yayınevleri Birliği davada müdahil olmuştur: EGMR, von Hannover/ Deutschland, 59320/00, 24.06.2014, Z.6

II - Davaya Müdahil Olmada Güdülen Amaç

Üçüncü kişilerin AİHM'de görülen davalara müdahil olmasında üç farklı amaç karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, uzmanlık bilgilerinden yararlanma, çıkarların temsili ve bireysel hukuki pozisyonların korunmasıdır. İlk müdahil olma durumunda, uluslararası kuruluşlar ve uzman heyetler AİHM'in uzmanlık alanı olmayan konularda özel bilgiler sunarlar. Bu kuruluşların davaya müdahil olması AİHM'nin araştırma yapmak ve gerekçe hazırlamak için harcayacağı zamandan tasarruf etmesini ve aynı zamanda AİHM'nin kararlarının dayanaklarının güçlenmesini temin eder. Müdahil olma amaçları içinde yer alan çıkarların temsili çerçevesinde yine bir ayrım yapılması gerekmektedir. Dünya çapında faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları uluslararası mahkemelerde müdahil olma prosedürünü evrensel yahut bölgesel olarak insan haklarını koruma amaçlarını gerçekleştirme stratejisi olarak kullanmaktadır.

Benzer amaçları ulusal seviyede kurulan ve faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri de takip etmektedir. Özellikle çok kutuplu temel hak ilişkilerinde farklı temel hak pozisyonları iddia eden kuruluşlar ve birlikler (geçmişte inanç özgürlüğü ile bağlantılı olarak kilise ve kilise benzeri kuruluşların davaya müdahil olması örneklerinde olduğu gibi) davaya katılabilir. Çıkarların temsili AİHS tarafı diğer devletlerin davaya müdahil olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Burada önemli olan husus AİHS tarafı devletlerin ulusal ve uluslararası çıkarlarını dava çerçevesinde temsil etmeleridir.

Müdahil olma amaçlarından üçüncüsü bireysel çıkarlara ilişkindir. Bireysel çıkarları nedeniyle müdahil olanlar ağırlıklı olarak ulusal prosedürde taraf olan, bireysel başvuru yapan şikâyetçinin kabul etmediği hukuki pozisyonu savunan kişilerdir. Bu kişilerin davaya müdahil olması bireysel temel hakların korunması açısından, öncelikle temel hakların işlevi, taraflar arasında silah eşitliğinin uluslararası seviyede de sağlanması bakımından önemlidir.

SONUÇ:

AİHS'nin yürürlüğe girdiği dönemde üçüncü tarafların davaya müdahil olmasıyla ilgili bir hukuki dayanak anlaşma metninde öngörülmemiştir. Bugünkü AİHS metni de müdahil olma konusunu sadece

sınırlı şekilde düzenlemektedir. AİHS'nin 36.madde, 2.fıkrası üçüncü tarafların davaya müdahil olmasını "hukukun korunması adına" caiz görmekte ve müdahil olacakları etkilenen kişiler olarak belirlemektedir. 36. madde, 2. fıkranın lâfzı dava taraflarının sivil toplum örgütlerine nazaran AİHM'de müdahil olma bakımından daha tercihli bir konumda olduğunu göstermektedir. Madde hükmünde sözü geçen kişi kavramının gerçek yahut tüzel kişiler arasında müdahil olma konusunda bir ayrım yapmadığı hususunda mutabakat bulunmaktadır. AİHS'nin sistematiği içinde Sözleşme'nin 36. maddesinde yer alan kişi kavramının (34. madde gerçek kişiler ve hükümet dışı kuruluşlar ve kişi grupları arasında açıkça ayrım yapsa da) geniş anlaşılması gerekmektedir. Etkilenme kriteri her ne kadar AİHM uygulamasında ölçü olarak ele alınsa da sınırlandırıcı bir boyut taşımaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının koruma amaçları içinde yer alan davalara müdahil olmasına, örgütün amaçlarının etkilenmesi durumunda itiraz edilmemektedir. Şikâyetçinin ve hakkında şikâyet yapılan AİHS tarafı devletin safında AİHS tarafı devletlerin müdahil olma taleplerinde "etkilenme kriteri" prensip olarak sıkı denetlenmemektedir. Münhasıran doğrudan AİHS tarafı devletlerin hukuki durumlarının etkilendiğinin kabul edildiği bireysel başvuru prosedürlerinde ise buna karşılık hukuku koruma adına bir gereklilik bulunmadığına istinaden sivil toplum kuruluş ve birliklerinin davaya müdahil olmasına prensip olarak izin verilmemektedir.

Problem teşkil eden bir husus da ulusal seviyede görülen davada taraf olanların müdahil olmak için AİHM'nin şikâyeti hakkında şikâyet yapılan devlete iletmesinden itibaren 12 haftalık süre içinde yapması gerekmesi nedeniyle müdahale taleplerinin akamete uğrama riskidir. Bu durum öngörülen sürenin kısalığı nedeniyle değil, süreyi başlatan koşul olarak şikâyet edilen devletin hükümetine yapılan bildirimi zamanında öğrenememe riskinden ileri gelmektedir. Şikâyetçinin davadaki hasım devletten başka bir üye devletin vatandaşı olması durumunda bu devlete hakkında şikâyet yapılan devletin hükümeti ile paralel tarihte şikâyetin bir kopyası gönderilmektedir.[14] Diğer durumlarda etkilenme durumunda olan üçüncü taraf tesadüfen yahut üçüncü bir tarafın yardımı ile sürenin başladığını öğrenmektedir. Silahlar-

14 Usul Tüzüğü md. 44, fık. 1, a-bendi

da eşitliği temin adına daire başkanının bu bağlamda ulusal seviyede görülen davanın taraflarını ya AİHS'nin 36. madde, 2. fıkra, a-bendine göre re'sen davaya müdahil etmesi, ya da en azından şikâyetin hükümete iletildiği konusunda ulusal davanın taraflarına bilgi vermesi beklenmektedir.

AİHM bunun yerine son zamanlarda üçüncü taraflara internet üzerinden şikâyetin hükümete iletildiği tarihi duyurmaktadır. Bu tutum adil yargılanma prosedürüne uygun değildir. Usul tüzüğü 12 haftalık sürenin hesabında hükümete yapılan bildirim tarihini esas almaktadır. Bu tarih her zaman internette yapılan duyuru tarihi ile paralel olmamaktadır. Diğer taraftan, ulusal seviyede nihai mahkemede davayı kazanan tarafın ulusal anayasa mahkemesinde anayasa şikâyeti davasını kaybeden hasmının, AİHM'ye yaptığı bireysel başvurusunun hükümete tebliği edildiğini internet yoluyla takip etme beklentisi abartılı gözükmektedir.

Federal Almanya'ya karşı yapılan bireysel başvurularda prosedüre müdahil olabilecekler bakımından söz konusu olabilecek bu olumsuz sonuç Federal Hükümetin (somut olarak Adalet Bakanlığının) ulusal seviyede görülen davanın taraflarına şikâyetin kendisine tebliği edildiğini bildirmesi ile önlenmektedir. Federal Almanya'nın takdir edilmesi gereken bu tutumunun AİHM tarafından yapılacak bir bildirimi ikâme ettiği kabul edilmemektedir. Bu bağlamda adil yargılama prensibinin gereğinin yerine getirilmesinden prosedürün tarafı AİHS tarafı devletin değil, AİHM'nin sorumlu olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Üçüncü tarafın prosedüre katılması adil yargılamanın temel prensiplerinden biridir. Diğer bir ifade ile davaya müdahil olmak isteyenlerin dilekçe hakkının daraltılmaması, davaya müdahil olarak kabul edilme durumunda ayrıca görüş bildirilmesi için öngörülen prosedürün icrasına uygun bir sürenin verilmesi gerekmektedir.

Özellikle Büyük Daire'de cereyan eden prosedürde uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yardımı insan haklarının gelişimine katkı yapmaktadır. Büyük Daire'de görülen davalara sadece uluslararası kamuoyu ve medya ilgi göstermemekte, çok sayıda üçüncü taraf da müdahil olmaktadır. Günümüzdeki uygulama uluslararası sivil toplum örgütlerinin müdahil olmasının kolaylaştırılması

yönünde bir eğilimin bulunduğunu göstermektedir. AİHM Usul Tüzüğü geçerli şekli ile AİHS'nin 6. maddesinde yer alan dava taraflarının eşit olanaklara sahip olması gerekliliğini müdahil olma bağlamında tam olarak yerine getirmemektedir.

AİHM'nin anayasa mahkemesi benzeri özellikleriyle Avrupa'da insan haklarının gerçek koruyucusu olması usul hukuku bakımından da kendisini kabul ettirmesine bağlıdır. Geçmişte çok sık olarak Avrupa Anayasa Mahkemesi olarak nitelendirilen AİHM'nin günümüzde henüz kendisine verilen nihai rolü oynadığı kabul edilmemektedir. Avrupa Konseyi bünyesinde AİHS'de öngörülen kesin ve bağlayıcı çerçeve içinde çalışmakla mükellef olan AİHM, çok kutuplu insan hakları ilişkileri bağlamında kendisine verilen görevleri usul hukuku gerekliliklerine uygun olarak yerine getirdiği nispette gerçek bir Avrupa Anayasa Mahkemesi kimliği kazanacaktır.

Kaynakça

Makaleler

van den Eynde Laura, "An Empirical Look at the Amicus Curiae Practıce of Human Rights Ngos before the European Court of Human Rights" bknz.: Wolfgang Benedek et al (Hrsg.), *European Yearbook on Human Rights*, 2011, Vol.11, s.539, Intersential Publishers

Obwexer Walter, "Der Beitritt der EU zur EMRK: Rechtsgrundlagen, Rechtsfragen und. Rechtsfolgen", EuR 2012, Heft 2, s.115 vd.

Burgorgue-Larsen Laurence, "Les interventions éclairées devant la Cour européenne des droits de l'homme ou le rôle stratégique des amici curiae (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde görülen davalara müdahil olma- amicus curiae'nin stratejik rolü"), Prof. Dr. Jean Paul Costa için Armağan, IJBF, 2012, Berlin/Munich, Vol.33, s.67-82, De Gruyter,